

I Polski Kongres Prawa Konkurencji

Stosunek art. 3 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji do szczególnych deliktów nieuczciwej konkurencji

Marian Kępiński

I Polski Kongres Prawa Konkurencji

Stosunek art. 3 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji do szczególnych deliktów nieuczciwej konkurencji

Marian Kępiński

Draft Paper.
Please do not quote

Marian Kępiński*

**Stosunek art. 3 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji do
szczególnych deliktów nieuczciwej konkurencji¹**

Spis treści:

- I. Wprowadzenie
- II. Konstrukcja „autonomicznych” czynów nieuczciwej konkurencji
- III. Funkcje art. 3 ust. 1 ZNKU
- IV. Ogólne pojęcie czynu nieuczciwej konkurencji
- V. „Nakładanie się” art. 3 ust. 1 na przepisy części szczegółowej ZNKU
- VI. Klauzula ogólna jako *lex specialis*?
- VII. Niektóre delikty nieuczciwej konkurencji uregulowane poza ZNKU
- VIII. Podsumowanie

Celem niniejszego opracowania jest analiza wzajemnej relacji między art. 3 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji² a deliktami szczególnymi. Choć temat niniejszego artykułu wydawać się może na pierwszy rzut oka mało interesujący lub nawet przebrzmiały, okazuje się jednak, że w praktyce nie został wcale rozstrzygnięty. Jego aktualność wynika z nowych tendencji występujących w orzecznictwie sądowym, które podważają w wielu przypadkach zastane poglądy o wzajemnych relacjach klauzuli ogólnej nieuczciwej konkurencji do deliktów szczególnych.

** Autor jest profesorem na Wydziale Prawa i Administracji UAM.

1 Autor ogranicza się do wniosków ogólnych płynących z obserwacji praktyki. Opracowanie powinno być jeszcze uzupełnione o szczegółową analizę ważniejszych orzeczeń sądowych. Artykuł napisany w ramach programu NCN nr DEC – 2012/05/B/H 55/00835.

2 Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16.4.1993 r., t. jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 211 ze zm.; dalej jako: ZNKU lub „ustawa”.

I. Wprowadzenie

Rozdział drugi ustawy zawiera podstawowe przepisy cywilnoprawne nieuczciwej konkurencji. Są to wybrane przez ustawodawcę najważniejsze delikty konkurencji. Do omawianego rozdziału należy jednak także zaliczyć art. 22 ZNKU (wnoszenie bezzasadnych powództw), chociaż umieszczony jest on w rozdziale 3 ustawy.

ZNKU zawiera trzon deliktów nieuczciwej konkurencji, jednakże nie są to wszystkie przepisy dotyczące tej problematyki. Istotne jest jednak to, że **do przepisów zawartych w ustawie można stosować wprost klauzulę generalną art. 3 ust. 1 ZNKU**. Do deliktów nieuczciwej konkurencji uregulowanych poza tekstem ZNKU, art. 3 ust. 1 ZNKU stosować można tylko **odpowiednio**. Nie mają natomiast praktycznie znaczenia jako delikty cywilnoprawne przestępstwa i wykroczenia zawarte w rozdziale 4. Jest tak zwłaszcza dlatego, że ściśle odpowiadają one deliktom cywilnym i nie pełnią w związku z tym samoistnej roli w sprawach cywilnych. Ich wykładnia musi być, co oczywiste, ścisła i dlatego także nie podlegają one regułom wykładni stosowanym przy art. 3 ust. 1 ZNKU dla uzupełnienia lub korekty treści poszczególnych stanów faktycznych.

Delikty nieuczciwej konkurencji wyznaczają w sposób obiektywny zakres czynów, które ustawodawca określa jako bezprawne. W **art. 3 ust. 2 ZNKU** mamy natomiast **próbę ogólnego ustawowego nazwania i wyliczenia czynów nieuczciwej konkurencji**. Są to:

- 1) wprowadzające w błąd oznaczenia przedsiębiorstwa;
- 2) fałszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów albo usług;
- 3) naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa;
- 4) nakłanianie do rozwiązania lub niewykonania umowy;
- 5) naśladownictwo produktów;
- 6) pomawianie lub nieuczciwe zachwalanie;
- 7) utrudnianie dostępu do rynku;
- 8) przekupstwo osoby pełniące funkcje publiczną;
- 9) nieuczciwa lub zakazana reklama;
- 10) organizowanie systemu sprzedaży lawinowych;
- 11) prowadzenie lub organizowanie działalności w systemie konsorcyjnym.

Powyższe wyliczenie ma charakter normatywny, jednakże jest ono niewyczerpujące. Wskazuje na to zwłaszcza określenie „w szczególności” użyte przed tym

wyliczeniem. Z drugiej strony, wyliczenie to pokrywa w zasadzie niemal wszystkie delikty nieuczciwej konkurencji zawarte w rozdziale drugim ustawy.

II. Konstrukcja „autonomicznych” czynów nieuczciwej konkurencji

Pierwsza tendencja wykładni art. 3 ust. 1 ZNKU w związku z jego relacją do części szczegółowej ustawy polegała na **próbie budowania „autonomicznych” deliktów nieuczciwej konkurencji poprzez włączanie do treści art. 3 ust. 1 odpowiedniej nazwy deliktu nieuczciwej konkurencji zaczerpniętej z art. 3 ust. 2**. Przykładowo w sprawie *Aquatherm*³ SN zamiast odwołać się ściśle do treści art. 5 ZNKU, stanowiącego o ochronie oznaczeń przedsiębiorstwa, sam skonstruował odpowiedni czyn nieuczciwej konkurencji jako „działaniu polegającym na sprzecznym z prawem lub dobrymi obyczajami, a wprowadzającym w błąd oznaczeniu przedsiębiorstwa, zagrażającym przez to lub naruszającym interes innego przedsiębiorcy lub klienta”. W ten sposób do hipotezy klauzuli ogólnej wprowadzono odpowiedni element oznaczający w ust. 2 nazwę deliktu szczegółowego ZNKU i zbudowano nowy czyn nieuczciwej konkurencji będący kombinacją art. 3 ust. 1 i art. 3 ust. 2 ZNKU nawiązujący tylko do części szczegółowej ZNKU. W takim ujęciu delikty części szczegółowej jedynie uzupełniają określenia czynów nieuczciwej konkurencji konstruowanych na podstawie art. 3 ust. 1 i 2 łącznie.

Z tego rodzaju ujęciem normatywnym art. 3 ust. 1 ZNKU nie można się zgodzić. Wyliczenie deliktów nieuczciwej konkurencji w art. 3 ust. 2 ZNKU ma charakter wyłącznie dydaktyczny i odsyła jedynie do odpowiednich przepisów rozdziału drugiego. Nadane poszczególnym deliktom nazwy nie mają także wiążącego charakteru w tym sensie, aby nie można było próbować określać deliktu z części szczegółowej odmiennym terminem niż czyni to ustawodawca w art. 3 ust. 2 ZNKU.

Relacja między przepisami art. 3 ust. 1 ZNKU a poszczególnymi deliktami z rozdziału drugiego jest dokładnie przeciwna tej, którą sugeruje SN w wyroku z 13.11.1997 r. W razie deliktu polegającego np. na użyciu nazwy innego przedsiębiorstwa należy w pierwszej kolejności zastosować przepis art. 5 ZNKU. To ten przepis określa bowiem w jakich okolicznościach i na jakich warunkach użycie cudzego oznaczenia przedsiębiorstwa jest bezprawne. Dopiero wówczas, gdy dochodzimy do wniosku, że przepis

3 Wyrok SN z 13.11.1997 r., I CKN 710/97, OSN Nr 4/1998, poz. 69, OSP Nr 7–8/1998, poz. 142.

ten nie da się zastosować, możemy sięgać uzupełniająco do normy ogólnej art. 3 ust. 1 ZNKU⁴.

Zarysowana powyżej próba nadania wyliczeniu zawartemu w art. 3 ust. 2 ZNKU charakteru normatywnego poprzez konstrukcję w oparciu o ten przepis **samoistnych** deliktów nieuczciwej konkurencji podważałaby także, w moim przekonaniu, zasadę pewności prawa. Wskazanie w art. 3 ust. 1 ZNKU na sprzeczność z prawem jako na jedną z okoliczności, które przesądzają o możliwości zastosowania tego przepisu, w powyższym ujęciu wprowadzałaby nadmierną elastyczność tej klauzuli i tym samym dowolność w stosowaniu przepisów ustawy.

III. Funkcje art. 3 ust. 1 ZNKU

Panuje na ogół zgoda w literaturze⁵, że **art. 3 ust. 1 ZNKU pełni trzy główne funkcje**. Są to:

- a) funkcja definiująca;
- b) funkcja uzupełniająca;
- c) funkcja korygująca.

Ponieważ celem niniejszego opracowania jest omówienie wzajemnej relacji między art. 3 ust. 1 ZNKU a deliktami szczegółowymi nie będę szczegółowo przedstawiał rozbieżności poglądów na rozumienie poszczególnych funkcji klauzuli ogólnej i ograniczę się jedynie do syntetycznego ich ujęcia. Wydaje się, że można rolę klauzuli ogólnej w stosunku do deliktów szczególnych ująć następująco.

Po pierwsze, **klauzula ogólna określa za pomocą ogólnych terminów prawnych na czym polega czyn nieuczciwej konkurencji jako czyn zakazany**. Szczególne znaczenie ma odwołanie się w tym przepisie do dobrych obyczajów jako zwrotu niedookreślonego odsyłającego do kryteriów leżących poza granicami systemu prawnego zapewniając przepisom ustawy niezbędną elastyczność

4 Tak: wyrok SN z 28.10.2010 r., II CSK 191/10, OSNC Nr 6/2011, poz. 71; wyrok SN z 16.4.2009 r., I CSK 24/09, OSP Nr 1/2011, poz. 12; wyrok SN z 9.1.2008 r., II CSK 363/07, Legalis.

5 Por. *B. Gadek*, Generalna klauzula odpowiedzialności za czyn nieuczciwej konkurencji (art. 3 ZNKU), *Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ*, z. 85, Kraków 2003, s. 206–215; *M. Zdyb* [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, pod red. *M. Zdyba, M. Sieradzkiej*, Warszawa 2011, s. 96; *E. Nowińska, M. du Vall*, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 50–53; *R. Stefanicki* [w:] *System Prawa Prywatnego. T. 15. Prawo konkurencji*, pod red. *M. Kępińskiego*, Warszawa 2014, s. 119–126; *J. Szwaja* [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, pod red. *J. Szwaji*, Warszawa 2013, s. 137–145. Podobnie wyrok SN z 28.10.2010 r., patrz przyp. 5.

Po drugie, **klauzula ogólna służyć może wypełnieniu luk istniejących w przepisach deliktów szczególnych nieuczciwej konkurencji**. Przykładowo, gdy ktoś wprowadza w błąd odbiorców co do pochodzenia geograficznego towaru przez użycie obcojęzycznych napisów, to nie narusza art. 8 i 9 ZNKU, gdyż nie posługuje się fałszywymi oznaczeniami geograficznymi. Te ostatnie muszą bowiem wskazywać kraj, region lub miejscowość, skąd pochodzą towary. W takim przypadku można natomiast dla uzupełnienia powstałej luki zastosować art. 3 ust. 1 ZNKU, jeżeli warunki przewidziane w tym przepisie są spełnione.

Po trzecie, **klauzula ogólna dobrych obyczajów może służyć także korekcje hipotez szczególnych deliktów, gdy zarysowane są one zbyt szeroko**. Taka konieczność zachodzi w niektórych przepisach, np. brak jest wymienienia dobrych obyczajów w art. 11 ZNKU przewidującym ochronę tajemnic przedsiębiorstwa. Tymczasem ochrona ta udzielana jest przeciwko ujawnianiu tych tajemnic (i innych wymienionych tam działań) tylko wtedy, gdy ujawnienie to następuje w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami. Kto w drodze analizy wyrobów innego przedsiębiorcy doszedł do wykrycia tajemnicy ich konstrukcji, niechronionej prawami wyłącznymi, może ją wykorzystać we własnym przedsiębiorstwie, gdyż takie naśladownictwo jest zgodne z zasadami uczciwej konkurencji⁶.

Podobnie wszystkie czyny zakazanej reklamy (art. 16 ZNKU) powinny być w zasadzie również oceniane z punktu widzenia dobrych obyczajów, chociaż jest to wyraźnie wysłowione tylko w art. 16 ust. 1 pkt 1 ZNKU, gdyż także ocena pozostałych czynów nieuczciwej reklamy nie może być dokonana w oderwaniu od dobrych obyczajów. Jak bowiem ocenić zgodność z prawem reklamy ingerującej w prywatność, czy wykorzystującej łatwowierność dzieci bez odniesienia do dobrych obyczajów. Wyraźnie stwierdza tę zależność także art. 16 ust. 3 ZNKU odwołujący się do dobrych obyczajów przy reklamie porównawczej. Także ocena czy powództwo jest oczywiście bezzasadne (art. 22 ZNKU) nie może być sensownie przeprowadzona bez odniesienia do dobrych obyczajów.

Po czwarte, **klauzula ogólna może służyć także obezwładnieniu roszczeń opartych na szczególnym stanie faktycznym, wówczas gdy roszczenia te godziłyby w „dobre obyczaje” wyrażone w art. 3 ust. 1 ZNKU**. Tak będzie przykładowo, gdy przedsiębiorca przez dłuższy czas toleruje używanie w przedsiębiorstwie konkurenta oznaczenia podobnego do swojej nazwy i dopiero wówczas, gdy konkurent zdobył sobie własną klientelę, pierwszy przedsiębiorca występuje z roszczeniami o zakaz stosowania oznaczenia. W takim przypadku długotrwały stan „posiadania” drugiego przedsiębiorcy z reguły będzie zasługiwał na

6 Por. np. wyrok SA we Wrocławiu z 25.10.2006 r., I ACa 947/06, Lex nr 519245.

ochronę, gdyż w świetle dobrych obyczajów kupieckich powinno się w takim przypadku reagować bez zwłoki. Podobnie byłoby gdyby z roszczeniami z tytułu naruszenia deliktu nieuczciwej konkurencji występował przedsiębiorca, który sam prowadzi działalność sprzecznie z dobrymi obyczajami.

W podobnych sytuacjach dochodzić może czasem do **zbiegu zarzutów z art. 3 ust. 1 ZNKU i art. 5 KC**. Na możliwość takiego zbiegu wskazuje także czasami Sąd Najwyższy⁷. Zauważyć jednak należy, że w przeciwieństwie do art. 5 KC – art. 3 ust. 1 ZNKU pełnić może nie tylko rolę defensywną w procesie, lecz może także stanowić podstawę powództwa. Tylko zatem w pierwszej sferze (funkcja defensywna) mogą się funkcje obu przepisów pokrywać. W pozostałym natomiast zakresie funkcja art. 3 ust. 1 ZNKU jest dalej idąca niż art. 5 KC. Artykuł 3 ust. 1 ZNKU będzie zwykle uzupełniającą podstawą powództwa obok szczegółowego deliktu ZNKU wówczas, gdy strona żądać będzie oceny zachowania pozwanego w świetle dobrych obyczajów ponad wskazówki, które płyną bezpośrednio z poszczególnego stanu faktycznego⁸.

Wskazane powyżej zależności między każdym z deliktów części szczególowej a klauzulą dobrych obyczajów w art. 3 ust. 1 ZNKU prowadzą do wniosku, że **bez oceny w świetle dobrych obyczajów często nie da się orzec czy mamy do czynienia z podlegającym ściganiu czynem uczciwej konkurencji czy nie**. Jeżeli zaś przepisy rozdziału drugiego ustawy nie dają dostatecznej podstawy do wystąpienia z roszczeniem to zawsze można podstawą tych roszczeń uczynić art. 3 ust. 1 ZNKU, jeżeli przesłanki stosowania tego przepisu są spełnione. Tak będzie np. wówczas, gdy przedsiębiorca prowadzący działalność niekonkurencyjną używa nazwy innego przedsiębiorstwa przynosząc pośrednio szkodę jego reputacji (np. „Mercedes-Benz” dla odzieży damskiej podłej jakości).

Tak zarysowane relacje między deliktami nieuczciwej konkurencji z „części szczególnej” a klauzulą ogólną wskazują na niezmiernie doniosłą rolę, jaką klauzula ogólna powinna odgrywać w stosowaniu całej ustawy. Niewątpliwie wielka odpowiedzialność spoczywa tutaj na sądach, które powinny granice stosowania klauzuli dobrych obyczajów wnikliwie wytyczać. Nie mniejsza jest odpowiedzialność nauki i komentatorów, których opinie w znacznej mierze wpływają na kształtowanie się wykładni przepisów ustawy.

IV. Ogólne pojęcie czynu nieuczciwej konkurencji

⁷ Por. wyrok SN z 13.11.1997 r., I CKN 710/97, OSN Nr 4/1998, poz. 69; wyrok SN z 23.3.2005 r., I CK 621/04, Legalis.

⁸ Por. wyrok SN z 9.1.2008 r., II CSK 363/07, Legalis.

Nie wydaje się jednak trafnym pogląd, że art. 3 ust. 1 ZNKU wprowadza ogólne pojęcie czynu nieuczciwej konkurencji, którego przesłanki określają dodatkowe warunki stosowania każdego deliktu nieuczciwej konkurencji z rozdziału 2 ustawy. Jeżeli, przykładowo, czyn z art. 13 ZNKU nie wymienia dobrych obyczajów, albo kryterium zagrożenia interesów przedsiębiorcy, to nie ma deliktu z art. 13 bez uzupełnienia jego treści o te elementy występujące w art. 3 ust. 1 ZNKU. Bez tych elementów nie byłoby zatem w ogóle czynu nieuczciwej konkurencji z części szczegółowej⁹.

Taki pogląd wydaje się iść za daleko. Zastosowanie normy art. 3 ust. 1 ZNKU dla oceny zachowania sprawcy szczegółowego deliktu nieuczciwej konkurencji dotyczy głównie stosowania w konkretnej sytuacji klauzuli dobrych obyczajów. Jej zastosowanie jest potrzebne tylko wówczas, gdy zachodzą **szczególne okoliczności** to uzasadniające, nie powinno zaś następować w każdej sprawie. Artykuł 3 ust. 1 ZNKU nie może w szczególności prowadzić do uchylania stosowania przepisów części szczegółowej ustawy, gdyż przepisy te formułują delikty konkurencji nadające się z założenia do samodzielnego stosowania. Jeżeli zatem stan faktyczny wypełnia znamiona deliktu szczegółowego, to należy go stosować tak jak został on sformułowany w rozdziale 2 ZNKU. Tylko gdy zachodzą wyjątkowe okoliczności można ewentualnie zachowanie sprawcy ocenić negatywnie w świetle dobrych obyczajów. Sąd nie powinien natomiast samodzielnie konstruować szczegółowych deliktów nieuczciwej konkurencji dokładając do niego przesłanki stosowania art. 3 ust. 1 ZNKU. Jeżeli natomiast nie znajduje zastosowania delikt szczegółowy, to wówczas można uzupełniająco stosować art. 3 ust. 1. W takim przypadku jednak stosujemy w całości art. 3 ust. 1, a nie przepis deliktu z części szczegółowej.

V. „Nakładanie się” art. 3 ust. 1 na przepisy części szczegółowej ZNKU

Powyzsza różnica poglądów została ostatnio wyraźnie zarysowana w orzecznictwie i literaturze. W nowym komentarzu do ustawy¹⁰ wyrażono pogląd, że przepisy części szczegółowej ustawy w każdym przypadku powinny podlegać ocenie w świetle kryteriów art. 3 ust. 1 ZNKU. Innymi słowami, jeżeli szczegółowy czyn nieuczciwej konkurencji nie spełnia kryteriów sprzeczności z dobrymi obyczajami (sprzeczność z prawem wynika przecież z samego przepisu części szczegółowej) oraz nie stwarza zagrożenia dla interesów innego przedsiębiorcy lub klienta to nie wchodzi w grę naruszenie przepisów ustawy. Przykładowo,

⁹ Tak wyrok SN z 26.11.1998 r., I CKN 904/97, OSP Nr 5/1999, poz. 97 z glosą *M. Kępińskiego*; wyrok SN z 30.5.2006 r., I CSK 85/06, OSP Nr 5/2008, poz. 55, oraz Legalis

¹⁰ M.Zdyb [w:] *Ustawa...*, pod red. *M. Zdyba* i *M. Sieradzkiej*, *op. cit.*, zwł. s. 128–131.

jeżeli jeden przedsiębiorca występuje przeciwko drugiemu przedsiębiorcy i wykazuje, że pozwany używa mylącego klientów oznaczenia towarów, to nie ma czynu nieuczciwej konkurencji o ile powód nie wykaze, że takie oznaczenie narusza jego interesy¹¹

Powyższy pogląd sprowadza się zatem do twierdzenia, że **podstawową funkcją klauzuli ogólnej ZNKU jest funkcja korygująca przepisy części szczegółowej ustawy poprzez nakładanie się na przepisy tej części, zamiast funkcji uzupełniania tych przepisów**. Funkcja korygująca nie polega tutaj na ocenie roszczeń stron w świetle dobrych obyczajów lecz na „dokładaniu” do treści czynu szczegółowego wszystkich przesłanek stosowania art. 3 ust. 1 ZNKU.

Warto przypomnieć w tym miejscu, że funkcja uzupełniająca polega na stosowaniu art.3.1. samodzielnie i w całości, gdy sąd uznaje, że czyn z części szczegółowej ZNKU nie może być zastosowany. **Pogląd o nakładaniu się art. 3 ust. 1 ZNKU na przepisy części szczegółowej ZNKU w żaden sposób nie może być zaakceptowany**. Tak jak to wskazano powyżej podstawową i zasadniczą funkcją art. 3 ust. 1 ZNKU jako klauzuli generalnej jest uzupełnianie przepisów części szczegółowej w tym sensie, że klauzula ogólna znajduje zastosowanie o ile:

- a) rozważany przez sąd czyn w ogóle nie znajduje odbicia w części szczegółowej ustawy i wówczas zachodzi potrzeba rozważenia czy nie narusza on jednak ogólnej normy art. 3 ust. 1;
- b) rozważany przez sąd czyn wprawdzie spełnia kryteria czynu nieuczciwej konkurencji z części szczegółowej ustawy, ale ponadto występują w nim elementy, które nie poddają się ocenie w świetle szczegółowego czynu nieuczciwej konkurencji (np. następuje nie tylko kopiowanie postaci zewnętrznej produktu (art. 13 ZNKU), ale i jego zawartości będącej filmem czy nagraniem dźwiękowym).

Taką relację art. 3 ust. 1 i przepisów części szczegółowej ZNKU przyjmuje także wiele orzeczeń¹².

Natomiast **rola korygująca klauzuli ogólnej może wchodzić w grę tylko w przypadkach, gdy zachodzą szczególne okoliczności wskazujące na braki w regulacji normy szczegółowej ustawy**. W powyższym trybie „korekta” przepisów części szczegółowej

¹¹ Tak np. wyrok SA w Szczecinie z 30.12.2008 r., I ACa 506/08, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 22.11.2007 r., V ACa 724/07, Lex nr 519293; wyrok SN z 9.6.2009 t., II CSK 44/09, Legalis; wyrok SA w Krakowie z 20.7.2007 r., I ACa 628/07, Lex 516555.

¹² Np. wyrok SA w Warszawie z 19.12.2007 r., I ACa 209/06, Lex nr 516551; wyrok SA we Wrocławiu z 25.10.2006 r., I ACa 947/06, Lex nr 519245; wyrok SN z 28.10.2010 r., II CSK 191/2010, OSNC Nr 6/2011, poz. 71.

ustawy polega w istocie rzeczy głównie na ocenie płynących z nich roszczeń w świetle dobrych obyczajów dodatkowo obok bezprawności samego czynu, którą to bezprawność określa przecież sam przepis ZNKU

VI. Klauzula ogólna jako *lex specialis*?

Natomiast zupełnie nie powinny być na serio brane pod uwagę próby określania wzajemnej relacji czynu nieuczciwej konkurencji z części szczegółowej ZNKU i klauzuli ogólnej poprzez uznanie, że chodzi o relację *lex specialis* (art. 3 ust. 1) i *lex generalis* (przepis części szczegółowej)¹³.

W moim przekonaniu takiego ujęcia nie można zaakceptować. Jest ono przede wszystkim sprzeczne z systematyką ustawy, w której art. 3 ust. 1 jest ujęty jako norma wyjęta „przed nawias” czynów nieuczciwej konkurencji nie po to przecież, aby występować jako *lex specialis* względem innych przepisów. Ponadto art. 3 ust. 1 ZNKU posługuje się ogólnymi sformułowaniami, które pozwalają na jego stosowanie do każdego stanu faktycznego, podczas gdy przepisy części szczególnej dotyczą konkretnych czynów nieuczciwej konkurencji. **Klauzula ogólna określa zatem czyn nieuczciwej konkurencji w możliwie ogólny i abstrakcyjny sposób i nie może być uważana za *lex specialis* względem przepisów bardziej szczegółowych.** Odwracanie tej zależności jest wypaczaniem założeń samej ustawy. Przepisy części szczegółowej są przykładami czynów uznanych za szczególnie wymagające regulacji. Klauzula ogólna wypełnia luki regulacyjne, gdy delikty szczegółowe nie dają odpowiedzi jak traktować działania przedsiębiorców, które mimo braku ich ujęcia w części szczególnej uważamy jednak za sprzeczne z zasadami uczciwej konkurencji.

Powstaje pytanie, co skłania niektóre sądy do wysuwania takiej jak powyższa tezy. Otóż wydaje się, że u podłoża tego ujęcia wzajemnej relacji przepisów ustawy leży dążenie do wykluczenia wcześniej wskazanej tendencji do wyłączania stosowania przepisów części szczegółowej ustawy poprzez „uzupełnianie” treści deliktów szczegółowych przez postanowienia art. 3 ust. 1. Skoro bowiem art. 3 ust. 1 ZNKU jest traktowany jako *lex specialis* względem pozostałych przepisów części szczegółowej ustawy, to nie może być on stosowany dla uzupełniania treści tych przepisów. Taki sposób wykładni przepisów ustawy budzi jednakże sprzeciw jako przeciwny jej konstrukcji.

13 Por. wyrok SA w Katowicach z 5.12.2007 r., I ACa 1053/07, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 13.2.2008 r., V ACa 256/07, Lex nr 519350; wyrok SA w Szczecinie z 30.12.2008 r., I ACa 506/08, OSG Nr 3/2010, poz. 24.

Powyższe uwagi skłaniają do refleksji co do **analogii do relacji art. 415 KC jako odpowiedzialności na zasadach ogólnych do pozostałych przepisów KC o czynach niedozwolonych**. Także na tle KC odpowiedzialność na zasadach ogólnych nie daje podstawy do jej stosowania względem pozostałych przepisów o czynach niedozwolonych. Relacja klauzuli ogólnej ZNKU do pozostałych przepisów ZNKU jest oczywiście bardziej dynamiczna niż relacja art. 415 KC do pozostałych przepisów o czynach niedozwolonych, nie daje to jednak jeszcze podstawy do poglądu, że w każdym przypadku czynu z części szczegółowej ZNKU muszą ponadto być spełnione wszystkie przesłanki stosowania art. 3 ust. 1 ZNKU. Roszczenia oparte na części szczegółowej ZNKU mogą jednakże być oceniane w konkretnym przypadku także w świetle dobrych obyczajów, jeżeli sąd orzekający uzna, że roszczenie takie byłoby w świetle dobrych obyczajów nieusprawiedliwione. Nie powinno się natomiast uchylać stosowania przepisów dotyczących szczegółowego deliktu nieuczciwej konkurencji ze względu na to, że powód nie wykazuje, iż jego interes został zagrożony, jeżeli w stanie faktycznym deliktu brak uzależnienia skuteczności roszczeń powoda od wykazania takiego interesu¹⁴.

Stany faktyczne poszczególnych deliktów nieuczciwej konkurencji nie są zbudowane w taki sposób aby wykluczały krzyżowanie się hipotez wielu przepisów. Szereg stanów faktycznych na tle ZNKU może być zakwalifikowanych równocześnie pod rozmaite przepisy ZNKU. Zbieg taki może zachodzić zwłaszcza między art. 14 i 16, art. 11 i 12, art. 10 i 16 itp. Dla osoby pokrzywdzonej deliktem nieuczciwej konkurencji pozostaje w takim przypadku zwykły w prawie cywilnym zbieg roszczeń i w konsekwencji możliwość wyboru tej drogi procesu, która wydaje się stronie najwygodniejsza w danych okolicznościach. Dotyczy to też opcji dochodzenia roszczeń na podstawie art. 3 ust. 1 ZNKU zamiast opierania się na przepisie części szczególnej.

VII. Niektóre delikty nieuczciwej konkurencji uregulowane poza ZNKU

Ostatnia uwaga odnosząca się do stosowania art. 3 ust. 1 ZNKU dotyczy jego **relacji do deliktów zamieszczonych poza ustawą**. Do takich przepisów należeć będą **postanowienia Kodeksu spółek handlowych o zakazie konkurencji, zakazy prowadzenia reklamy tytoniu, alkoholu, leków, przepisy o oznaczaniu wyrobów, przepisy prawa własności przemysłowej i wiele innych**.

¹⁴ Tak przykładowo wyrok SA w Katowicach z 20.7.2007 r., I ACa 682/07, Lex nr 516555.

Takie przepisy szczególne w znacznej mierze rzutują na wykładnię ZNKU wyznaczając zwłaszcza to, co jest przez przepisy ustawowe zakazane lub nakazane, a tym samym – co jest sprzeczne z prawem, a co nie. Jednakże do takich szczegółowych stanów faktycznych należących do prawa konkurencji *sensu largo* art. 3 ust. 1 ZNKU stosować nie można inaczej niż w **drodze analogii**. Odnosi się on bowiem wprost tylko do norm zawartych w ZNKU.

Szczególne jest **relacja ZNKU do ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów**¹⁵. Nie ulega wątpliwości, że obie ustawy regulują tę samą sferę stosunków społecznych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej zwaną często stosunkami konkurencji gospodarczej. Odpowiednio dział prawa odnoszący się do tej sfery bywa także nazywany zbiorczo „prawem konkurencji”.

Rozgraniczenie zakresu oddziaływania obu ustaw regulujących konkurencję jest jednym z trudniejszych zagadnień omawianego działu prawa. Już pierwszy rzut oka na obie ustawy wskazuje, że zawierają one podobne stany faktyczne. W ZNKU chodzi przede wszystkim o art. 15, który wymienia jako delikty objęte ustawą: bojkot, dyskryminację czy dumping. W OchrKonkurU szereg stanów faktycznych art. 6 i 9 tej ustawy może bez wątpienia być uznanych także za czyny sprzeczne z prawem, a więc odpowiadające co najmniej hipotezie art. 3 ust. 1 ZNKU.

Najczęściej reprezentowanym poglądem na przedmiot ochrony obu ustaw jest ten, że OchrKonkurU ma na celu zachowanie swobody prowadzenia konkurencji, natomiast ZNKU zmierza do **zapewnienia uczciwości tej konkurencji**¹⁶. W pierwszym przypadku chodzi o **zabezpieczenie istnienia rywalizacji na rynku**, podczas gdy w drugim przypadku chodzi o **sposób jej prowadzenia, czyli o „jakość” konkurencji**.

W związku z taką jak wyżej próbą ujęcia relacji obu ustaw regulujących konkurencję rysuje się wyraźnie możliwość zbiegu roszczeń powstających na ich tle. Nie ulega wątpliwości, że czyny zakazane w OchrKonkurU w art. 6 i 9 są czynami sprzecznymi z prawem. Kto jest zagrożony w swych interesach poprzez takie właśnie czyny ma do wyboru albo domagać się ochrony w drodze wniosku do Prezesa UOKiK w trybie administracyjnym albo wytoczyć powództwo w sądzie cywilnym. Czyn naruszający ustawę o ochronie konkurencji i konsumentów kwalifikowałby się zatem jako delikt umownie nazywany

¹⁵ Ustawa z 16.2.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz.U. Nr 50, poz. 331 ze zm.; dalej jako: OchrKonkurU. Por. System Prawa Prywatnego T. 15. Prawo konkurencji, pod red. *M. Kępińskiego*, rozdział I, s. 9–11, rozdział X, s. 339–341, uwagi *M. Kępińskiego* i *E. Nowińskiej*.

¹⁶ Zob. *T. Skoczny* [w:] Ustawa..., pod red. *J. Szwejki*, *op. cit.*, s. 567–571.

„utrudnieniem dostępu do rynku”, na tle ZNKU. W takich sprawach sądy cywilne powinny brać pod uwagę także wykładnię przyjmowaną przez UOKiK i Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Nie oznacza to jednak aby sąd cywilny był zawsze związany takimi orzeczeniami. Ma on prawo dokonać indywidualnej wykładni przepisów OchrKonkurU także i z tego względu, że chodzi o jej zastosowanie w indywidualnej sprawie¹⁷.

W orzecznictwie SN¹⁸ stwierdza się, że decyzje administracyjne wydawane przez UOKiK powinny mieć wiążący charakter dla sądu cywilnego. Jest niewątpliwie pożądane, aby orzeczenia sądów cywilnych i UOKiK nie pozostawały ze sobą w sprzeczności, jednakże nie można uzależniać wydania wyroku sądu cywilnego w każdej sprawie od wszczęcia i zakończenia postępowania w sprawach ochrony konkurencji). *S. Gronowski*¹⁹ (trafnie wskazuje, że co najmniej w sytuacjach, gdy UOKiK nie wydaje decyzji lub wydaje decyzję umarzającą postępowanie sąd musi mieć swobodę dokonywania własnych ustaleń co do skutków praktyk zakazanych przez OchrKonkurU²⁰.

Czyny nieuczciwej konkurencji w zasadzie nie wymagają do ich popełnienia winy²¹. Jednakże w niektórych przypadkach trudno sobie wyobrazić ich popełnienie niezawinione. Dotyczy to przede wszystkim art. 12 i 14, a także choć w mniejszym stopniu art. 13 ZNKU. Potwierdza to spostrzeżenie, że **głównymi roszczeniami służącymi ochronie przed nieuczciwą konkurencją są roszczenia z art. 18 ust. 1 pkt 1, 2, 3 i 5 ZNKU**.

Jeżeli chodzi o działania zawinione, to **możliwy jest oczywiście zbieg norm ZNKU z ogólnymi przepisami o odpowiedzialności deliktowej** (art. 415 i n. KC). W zasadzie wypowiedzieć się należy za ogólną **kumulacją roszczeń** w takim przypadku. Wybór właściwej podstawy powództwa należeć musi do skarżącego. Wybór podstawy powoduje także poddanie się rygorom i zasadom dla niej właściwym (np. w kwestii ciężaru dowodu). Dynamiczna rozbudowa przepisów Kodeksu cywilnego na stany faktyczne związane z prawem handlowym sprawia, że coraz więcej kwestii z pogranicza materii uregulowanej przez ZNKU znajduje się obecnie w przepisach KC. Chodzi tu zwłaszcza o dział III tytułu II

17 Por. *P. Podrecki* [w:] System..., T. 15, *op. cit.*, s.1234–1238 oraz *M. Kępiński* [w:] Ustawa..., pod red. *J. Szwaji*, *op. cit.*, s. 269–271. Także SN w wyroku z 22.2.1994 r., CRN 238/93, OSN Nr 10/1994, poz. 198 z glosą *T. Ławickiego*, PiP Nr 7/1995.

18 SN w postanowieniu z 25.10.1995 r., III CZP 135/95, OSP Nr 6/1996, poz. 112 z glosą *S. Gronowskiego*.

19 Zob. *tenże*, Polskie prawo antymonopolowe. Zarys wykładu, Warszawa 1998, s. 170–172.

20 Por. też *P. Podrecki*, *op. cit.*, s. 1236–1237 oraz wyrok SN z 2.3.2006 r., I CSK 83/05, Legalis; uchwała SN z 23.7.2008 r., III CZP 52/08, OSN Nr 7–8/2009, poz. 107.

21 Por. rozważania SA w Szczecinie w wyroku z 30.12.2008 r., I ACa 506/08, OSG Nr 3/2010, poz. 24.

KC zatytułowany „Przedsiębiorcy i ich oznaczenia” (art. 43¹–43¹⁰ KC) oraz przepisy o przedsiębiorstwie (art. 55¹–55⁴, art. 43⁸ § 3, art. 75¹ KC) i konsumentach (art. 22¹ KC). Tam, gdzie ZNKU zawiera własne definicje (np. przedsiębiorcy) tam oczywiście ogólnie definicje z Kodeksu cywilnego nie mają na jej tle zastosowania. Natomiast tam, gdzie ZNKU nie wprowadza szczególnej aparatury pojęciowej należy się posługiwać uzupełniająco przepisami KC. Dotyczy to zwłaszcza dwóch kwestii – **pojęcia przedsiębiorstwa i jego nazwy oraz oznaczeń przedsiębiorców**.

Warto zauważyć, że w przepisach Kodeksu cywilnego ochrona nazwy przedsiębiorstwa (oznaczenia indywidualizującego przedsiębiorstwo) nie jest w ogóle uregulowana, gdyż ustawodawca zakłada, że przepisy ZNKU (art. 5), zawierają szczegółowe postanowienia w tej kwestii.

Podstawowe znaczenie dla przepisów ZNKU dotyczących oznaczeń odróżniających (art. 5–7 i 10) mają **przepisy KC dotyczące firmy**. W tym ujęciu firma jest oznaczeniem indywidualizującym przedsiębiorcę w związku z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą lub zawodową. Firmę mają zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne (art. 43⁴ i 43⁵ KC). Firma może też służyć do oznaczania przedsiębiorstwa (art. 5 ZNKU).

Kodeks reguluje ochronę firmy w sposób możliwie pełny przewidując roszczenia służące temu celowi (art. 43¹⁰ KC). Celem tego rozwiązania było oderwanie ochrony firmy od przepisów o ochronie dóbr osobistych (art. 43 KC) osób prawnych. Mimo, że firma jest dobrem majątkowym przedsiębiorcy, ustawodawca niezbyt konsekwentnie opiera jej ochronę na domniemaniu bezprawności naruszenia, co teoretykom pozwoli zapewne na snucie rozważań, że firma jest jednak dobrem osobistym²².

Wzrost znaczenia przepisów KC dla spraw związanych z nieuczciwą konkurencją jest dowodem na to, że wewnętrzne więzi między przepisami prawa prywatnego ulegają w miarę jego rozwoju zacieśnieniu.

Nie jest jasno określona **wzajemna relacja deliktów szczególnych do ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym**²³. W założeniu ustawa ta miała w sposób autonomiczny regulować stosunki związane z nieuczciwymi praktykami rynkowymi w stosunkach przedsiębiorca-konsument. Na taki zamiar ustawodawcy wskazuje zwłaszcza autonomiczna klauzula ogólna określająca nieuczciwą praktykę rynkową (art. 4 ust. 1 NieuczPraktRynkU) oraz szczegółowe ujęcie kategorii praktyk wprowadzających w błąd i

22 Por. M. Kępiński [w:] System..., T. 15, *op. cit.*, s. 190–191 i cyt. tam literatura.

23 Ustawa z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, Dz.U. Nr 171, poz. 1206; dalej jako: NieuczPraktRynkU.

praktyk agresywnych. Przyjąć należy, że stosowanie NieuczPraktRynkU będzie autonomiczne w relacjach B2C. Jednakże ZNKU pod pojęciem klienta w art. 3 ust. 1 obejmuje także konsumenta, gdyż konsument jest także klientem przedsiębiorcy. W związku z tym obie ustawy w tych punktach, w których ich przepisy się nakładają będą niewątpliwie wzajemnie oddziaływać na siebie. Zarówno praktyka orzecznicza jak i przepisy ZNKU wpływać mogą na wykładnię przepisów NieuczPraktRynkU, jak i odwrotnie przepisy NieuczPraktRynkU mogą wpływać na wykładnię i rozumienie szeregu deliktów nieuczciwej konkurencji, które znajdują swoje odnośniki w NieuczPraktRynkU. Dotyczy to zwłaszcza listy praktyk mylących (art. 7) i agresywnych (art. 9), które są wyczerpująco sformułowane w tekście NieuczPraktRynkU. Trudno sobie wyobrazić, aby praktyki rynkowe zakazane według tych list jako mylące lub agresywne nie zostały równocześnie uznane jako czyny nieuczciwej konkurencji, z któregoś ze szczegółowych przepisów ZNKU czy ewentualnie za czyn zakazany ze względu na klauzulę ogólną ZNKU. Niewątpliwie zatem obie ustawy należą do tego samego zakresu regulacji i będą wzajemnie na siebie oddziaływać.

Zasadniczo jednak **art. 3 ust. 1 ZNKU nie powinien być stosowany w celu uchylania przepisów części szczegółowej ze względu na brak występowania w ich treści niektórych elementów treści art. 3 ust. 1**. Przepisy części szczegółowej są bowiem tak skonstruowane, że nadają się do ich samodzielnego stosowania. Jeżeli zatem stan faktyczny sprawy wypełnia znamiona deliktu szczegółowego, to należy go stosować tak jak został ten delikt ujęty w rozdziale 2 ZNKU. Wyjątkowo można rozszczenia zgłaszane na tle przepisu deliktu szczegółowego oceniać poprzez rozważenie ich zasadności w świetle dobrych obyczajów. Sąd nie powinien natomiast sam konstruować deliktów części szczegółowej poprzez „nakładanie” na ich treść elementów treści art. 3 ust. 1 ZNKU. Za taką wykładnią przepisów ZNKU przemawia w szczególności analogia do przepisów NieuczPraktRynkU, gdzie także czyny ujęte na liście praktyk mylących lub agresywnych nie powinny być uzupełniane przez klauzulę ogólną zawartą w NieuczPraktRynkU.

VII. Podsumowanie

1. Podsumowując można stwierdzić, że art. 3 ust. 1 ZNKU pełni przede wszystkim rolę wypełniania luk powstających w regulacjach szczegółowych deliktów nieuczciwej konkurencji. Wypełnianie luk w regulacjach deliktów szczegółowych powinno się jednak opierać na dwóch założeniach:

Po pierwsze, delikty szczegółowe są ujęte przez ustawodawcę zasadniczo w sposób zupełny i nie powinno się na nie „nakładać” dodatkowych przesłanek ich stosowania

niezbędnych do stosowania art. 3 ust. 1 ZNKU. Jeżeli w konkretnej sytuacji faktycznej sąd orzekając o popełnieniu czynu nieuczciwej konkurencji uzna, że działania sprawcy czynu nie odpowiadają deliktowi szczegółowemu nieuczciwej konkurencji, ale mimo to są sprzeczne z zasadami uczciwej konkurencji, to wówczas powinien zastosować w całości art. 3 ust. 1 ZNKU, jeżeli przesłanki stosowania tego przepisu są spełnione.

Po drugie, w wyjątkowych sytuacjach sąd może oddalić powództwo oparte na przepisie szczegółowym, jeżeli działania pozwanego nie naruszają w ocenie sądu dobrych obyczajów. Natomiast względy na brak interesu powoda nie powinny stanowić przeszkody w dochodzeniu roszczeń mających oparcie w przepisie szczególnym. Powód może bowiem także występować w interesie ogólnym wówczas gdy domaga się środków, które zmierzają tylko do zaniechania określonych naruszeń uczciwej konkurencji (np. mylącego oznaczania towarów lub usług lub mylącej reklamy).

2. Nie budzi wątpliwości funkcja definicyjna klauzuli art. 3 ust. 1 ZNKU. Ma ona jednak charakter raczej informacyjny niż prawny.

3. Funkcja korekcyjna lub korygująca klauzuli ogólnej względem deliktów szczegółowych nie powinna być przeceniana. Odnosi się ona bowiem przede wszystkim lub nawet wyłącznie do klauzuli dobrych obyczajów. Bezprawność czynu nieuczciwej konkurencji wynika bowiem z przepisów szczegółowych czy to zawartych w ZNKU czy w przepisach innych ustaw. Brak własnego interesu w dochodzeniu naruszeń konkurencji nie powinien stanowić przeszkody dla wystąpienia z roszczeniami polegającymi na żądaniu zaniechania czynów naruszających zasady uczciwej konkurencji *sensu largo*.

4. Tendencję łączenia szczegółowych czynów nieuczciwej konkurencji z klauzulą ogólną art. 3 ust. 1 ZNKU należy zdecydowanie odrzucić. Artykuł 3 ust. 1 ZNKU stanowi samodzielny czyn nieuczciwej konkurencji, który może być podstawą roszczeń przedsiębiorców obok roszczeń opartych na deliktach szczegółowych.

5. W żaden sposób struktura ustawy ani charakter jej przepisów nie mogą stanowić podstawy dla wniosku, że art. 3 ust. 1 stanowi *lex specialis* względem deliktów szczegółowych ZNKU.